

Francesc Pérez i Moragón

SINGULAR, FRANCA, INDEPENDENT

L'amic de la Finca Roja

Mercè Ibarz

222 pp., 2017, Barcelona, Tusquets

Aquest llibre comença amb un record de l'autora: «El vaig conèixer a l'IVAM, el primer museu del postfranquisme». El complement directe fa referència a Carlos Pérez García (València, 1947-2013), un tipus d'enormes curiositats culturals, que estudià i exercí la pedagogia però que derivà professionalment cap a altres disciplines i situacions, entre les quals aquell treball a l'IVAM, de València, en què el trobà Mercè Ibarz, en una de les seues indagacions periodístiques, però també al Museu Reina Sofía, de Madrid, i al MuVIM. I Carlos Pérez és per a Ibarz l'amic que d'entrada ja vincula directament amb la Finca Roja, aquest edifici tan interessant que per a ell havia estat des de l'adolescència una mena de Xangri-La que finalment va poder habitar, com qui assoleix un objectiu bàsic, un nou punt de partença i de desplaçament on muntar una llar somiada, que Ibarz descriu i il·lustra amb fotografies de contextualització.

En més d'un sentit, l'edifici pot ser considerat com una metàfora, que inclou molts trets característics de la personalitat de Carlos Pérez i, en general, per l'època en què fou concebut i construït, i també d'alguns dels temes i personatges que apareixen a les pàgines del llibre. En efecte, el que es coneix a València com la Finca Roja és una molt destacable obra de l'arquitecte Enrique Viedma, bastida durant la República d'acord amb un projecte anterior, com a conjunt d'habitatges per a treballadors, amb serveis col·lectius i jardí interior, inspirat, entre altres fonts, en iniciatives d'ajuntaments socialdemòcrates a Viena entre el 1923 i el 1933, de les quals n'és paradigma el Karl-Marx-Hof, i en qualsevol cas destinat a millorar les condicions de vida dels seus habitants, allunyant-los de les precàries condicions a què els sotmetien les edificacions anteriorment destinades a obrers i menestrals de València.

El lector d'aquest llibre, si s'entreté a fer-ne un índex onomàstic, ni que siga molt sumari, comprovarà de seguida que les pàgines estan fabricades sobre una extensa i complicada xarxa de referents culturals, que travessa el segle XX i que es va teixir, sobretot, entre diversos països europeus i els Estats Units. O, millor, entre algunes capitals europees i nord-americanes. És, al capdavall, l'univers fascinant i encara ple de sorpreses que ofereixen les avantguardes històriques, que captaren poderosament durant anys l'atenció de Carlos Pérez i, paral·lelament, també la de Mercè Ibarz. Això es reflecteix parcialment en els capítols de *L'amic de la Finca Roja*, on circulen Luis Buñuel, Ramón Acín i Salvador Dalí, al costat de Salvat-Papasseit i de Marcel Duchamp, de Torres García, alguna icona publicitària de la mateixa època, como ara el ninot identificador dels neumàtics Michelin, o Josephine Baker. Entorn d'aquestes i d'altres referències culturals d'una part del segle XX, podrien trobar-se escrits o projectes expositius de Carlos Pérez o de la mateixa Mercè Ibarz, coincidents en un mateix reconeixement de la importància que tingueren i que en bona part mantenen, malgrat el pas dels anys. I tot plegat, amb l'empremta d'un fet dramàtic i pertorbador, criminal: la guerra d'Espanya de 1936-1939, que marcà la vida de molts dels primers habitants de la Finca Roja, gent en general d'idees progressistes o francament d'esquerra, com la d'una bona part dels escriptors i els artistes que apareixen ací i allà, a les pàgines del llibre (Joan Sales, Paul Éluard, Louis Aragon, Max Aub, Edgar Neville, Carner-Ribalta...).

Aquestes coincidències d'interessos i curiositats fan que l'escriptora semble practicar de vegades una mena de diàleg o, més encara, que, un cop desaparegut Carlos Pérez, pose damunt el paper un repàs inevitablement incomplet de temes pendants.

D'altra banda, l'hàbil i atraient estratègia expositiva de Mercè Ibarz palesada en el llibre es pot copsar, per exemple, a partir de la manera com defineix el personatge que el recorre. Ho fa amb paraules encertades, elegides amb cura i com a fruit d'una observació personal molt aguda i afinada.

Citaré textualment l'enumeració de trets de Carlos Pérez que Mercè Ibarz fa en les pàgines inicials, a manera de presentació:

popular i erudit, rampellut i eficaç, ultraràpid i pacient, rialler i melancòlic, aventurer i racionalista, saltimbanqui de mala salut de ferro, caps interminable de sorpreses, addicte al telèfon, sensible fins a traspasar-te la medulla de tan bé que et comprenia (com més singular, franca i independent fossis, millor), feiner, gran treballador, tímid i llançat, detectiu de l'esperit i de la història cultural, memoriós fins al mal de cap com el personatge de Borges, generós i repartidor del seu saber fins i tot amb aquells que no li ho reconeixien, lúcida i somiador despert.

No és una simple ni casual acumulació de característiques, sinó una enumeració ben calculada, construïda en alguns casos fent xocar dos conceptes aparentment contradictoris, però que en contacte immediat fan més lluminosa la definició de la complexa personalitat de Carlos Pérez, ben reconeixible a través de les paraules triades per Ibarz, per a qui l'haguera tractat amb alguna profunditat.

És el meu cas i per això puc corroborar l'exactitud descriptiva, tot i que aparentment impressionista, del paràgraf que he citat. Captar així un tipus tan ple de facetes, tan mòbil i variat, com aquell no era empresa fàcil. En una altra ocasió, vaig permetre'm de comentar a l'autora que, si de cas, jo afegiria a l'enfilall de facetes una que em semblava fonamental: la imaginació. Vaig afegir que no podia garantir que aquesta paraula fos prou explicativa del que volia dir i que em referia a la circumstància que, davant un fet, un home o una dona, un record si fa no fa precís, un escrit, un qualsevol detall de la realitat immediata i quotidiana, hi ha persones que en trauen una interpretació més pobre, o simplement més limitada, mentre que a unes altres se'ls hi crea, sense més esforç, una reacció mental molt més rica i diversa, molt més plena d'enllaços amb altres fets de la realitat, que la gent vulgar no sabem establir.

La capacitat d'observació que Mercè Ibarz posseeix i, en combinació, la de portar-ne el resultat al text literari, de manera que es comuniqui sense obstacle al lector, és un dels factors que al meu parer permeten qualificar en general qualsevol escriptura com a recomanable i, jo diria sobretot, com a fiable. I fiable és en aquest context, o m'ho sembla, el millor qualificatiu que es pot assignar a textos periodístics o assagístics com els que aquest volum aplega.

És clar que l'escriptura literària —no dic ja la narrativa, la poesia o el teatre— no sempre ha de fer ús de l'exactitud en les descripcions de persones, d'objectes, de paisatges o de situacions. La fantasia, la imaginació, també hi poden reclamar justament els seus drets. I exercir-los. Tanmateix, en la mena de papers que elabora de fa temps Mercè Ibarz per a la premsa, el grau de fiabilitat ve donat per la dosi de veracitat, de precisió en la reconstrucció verbal d'allò que es vol comunicar, el que dona valor al text final. No és un mèrit tan freqüent com podria semblar a primera vista, entre la gent que es dedica a la literatura o al periodisme. O, més exactament, al que anomenem amb una certa amplitud de perspectiva, «periodisme cultural».

No es tracta només de la perspicàcia en la captació de detalls ni en la destresa de la redacció. Em sembla que en els magnífics resultats assolits per Ibarz en aquesta mena d'operacions informatives pesa molt, i molt positivament, la seua implicació intel·lectual i fins i tot de vegades emocional amb el tema que ha escollit. I, segon factor, l'habilitat perquè un element i l'altre impregnen l'escriptura i a través d'ella

la lectura. No sempre l'objectivitat ha de ser «freda», segons el tòpic, ni convé que ho siga. La fredor no aporta res a la informació honesta i ben sovint dissuadeix el lector o hi dificulta la comunicació.

Aquest és el truc ben legítim de l'autora, que no dubta a situar-se dins el text, per mitjà de l'evocació autobiogràfica. Així, un capítol comença «Quan vaig accedir a Villa Fontana Rosa, a Menton, feia anys que no pensava en Blasco Ibáñez ni el llegia. [...] No sé si s'ha perdut algun volum de *La vuelta al mundo de un novelista*, un llibre que fascinava el pare, o si només en vam tenir el segon». En un altre lloc, fa jugar al mateix temps el record de la impressió personal que li produí la visió d'unes escultures amb uns escrits de Mercè Rodoreda, novel·lista (i pintora), que Ibarz ha estudiat ben a fons: «Fa uns anys, a València, a l'Ivam, vaig veure una retrospectiva de Hepworth» i, en conseqüència, es va «trobar pensant en *La mort i la primavera*, en les figures isolades i alhora en relació que conformen aquesta novel·la on la imaginació rodolediana és del tot abstracta». Al capdavant, aquestes autorreferències eren inevitables també, si es considera que els textos del llibre transcorren sobre el rerefons de l'intens contacte que l'autora ha tingut durant anys amb els esdeveniments culturals, per interès propi però també per obligació professional.

No ha estat una dedicació única, perquè ha desenvolupat una acció rellevant en l'àmbit de la narrativa. La seua primera novel·la va ser *La terra retirada* (1993), seguida per *La palmera de blat* (1995). Totes dues tenen una relació de contingut, com un díptic, fins a cert punt teixit amb vivències memorables de l'autora, ja que recullen experiències i canvis viscuts per ella, des del seu poblet nadiu, Saidí, al Baix Cinca, fins a la vida urbana. De fet, Barcelona, on s'instal·là el 1971, i Saidí, són els dos escenaris principals de la seua trajectòria vital, fins ara. El 2002 va publicar el llibre de relats *A la ciutat en obres*. Després, altres obres de narrativa, com ara *Febre de carrer* (2005), *No parlis de mi quan me'n vagi* (2010) i *Vine com estàs* (2013).

Ibarz va començar dedicant-se al periodisme de redacció, que pot ser un banc d'aprenentatge insubstituïble si es té la fortuna de trobar-hi gent experimentada i capaç d'ensenyar l'ofici. Bona part del seu currículum l'ha fet, però, com a col·laboradora autònoma de periòdics, tractant en especial temes de cultura. Es va llicenciar en Ciències de la Informació a l'Autònoma de Barcelona el 1976 i es va doctorar a la Universitat Pompeu Fabra el 1997.

Acabada de llicenciar, entrà al diari *Avui*, el primer en llengua catalana després de la guerra d'Espanya. Hi estigué deu anys. A continuació, i durant tres més, fou cap de redacció i després redactora cultural del *Diari de Barcelona*. De seguida, fins el 2009, va col·laborar en els suplementes setmanals de *La Vanguardia*, com a periodista especialitzada en matèries d'arts plàstiques i en fotografia. Actualment és columnista de l'edició catalana d'*El País* i del diari digital *Vilaweb*.

I encara, a través de la docència universitària, ha compartit la seua experiència professional. De 1991 a 1993, com a professora de redacció periodística a la Universitat Autònoma de Barcelona. Posteriorment es va incorporar a la Universitat Pompeu Fabra, per impartir classes d'arts visuals.

La seua és, per tant, una trajectòria plena, en què unes tasques es comuniquen amb les altres i totes s'enriqueixen mútuament.

Aquest llibre és en certa mesura el fruit de la seua activitat periodística. I potser sobretot replega una concentració de sensacions, vivències i indagacions relacionades amb les arts plàstiques, la literatura i la música, però també amb el cinema: Luis Buñuel fou objecte de la seua tesi doctoral, concretada en el tràgic documental *Tierra sin pan*, i ha dut a terme altres treballs sobre el director de cinema aragonès.

Com a investigadora, Ibarz ha prestat una atenció continuada i fèrtil —ja durant més de vint-i-cinc anys— a la figura i l'obra de Mercè Rodoreda, en especial a la vida de l'escriptora, tot descobrint-hi facetes poc conegudes. Acostumada a tractar molts temes —l'ofici periodístic obliga a això—, és ben lògic que haja tingut preferències. Ha llançat la seua mirada arreu on ha calgut, però hi ha qüestions que sempre se li presenten obertes, necessitades de noves indagacions o de noves reflexions, des d'angles distints. És el que ha fet sobre Rodoreda, amb una fidelitat admirable.

A més, Mercè Ibarz ha estat curadora de nombroses exposicions, d'algunes de les quals trobem igualment ressonàncies en *L'amic de la Finca Roja*.

El llibre s'afegeix, una etapa més, a la permanent i tenaç activitat de Mercè Ibarz en camps molt diversos de l'escriptura, la cultura i la comunicació. Jo diria que tan tenaç com quan ens vam conèixer fa alguns anys: una escriptora sense defallences, amb una notable exigència professional i amb una rigorosa independència d'observació. Llavors com ara.

Per això, algunes de les paraules d'Ibarz que he citat al principi, en què indicava com es va produir la seua coneixença de Carlos Pérez i, de manera probablement conscient, s'autorretratava —«singular, franca i independent»—, em donen fet el final d'aquest comentari: la vaig conèixer a Barcelona, enmig d'una peripècia laboral que m'estimaria més no haver viscut, però que, al capdavant, m'ha donat unes poquíssimes relacions personals agradables, entre les quals la d'ella, una dona jove, però que ja tenia a l'esquena una experiència ben notable i intensa de periodista ariscada i que llavors pràcticament s'iniciava en les tasques aparentment innocents i innòcues del periodisme cultural. *L'amic de la Finca Roja* és un punt molt rellevant en la continuïtat incansable d'aquells principis. «Principis», en un sentit temporal, però també en un altre. ☺